

האוניברסיטה העברית בירושלים
התכנית לידיש

אביב/ תשע"ה 2015

פרופ' דוד רוסקיס
אמנות עממית מסוגננת: ספרות יידיש בעל פה ובכתב
קורס מספר 18875
יום ד 12:15-10:30
2204רוח (הר הצופים)

שעת קבלה: יום ב בתיאום מראש, חדר 6302 רוח, טלפון: 5883617-02

David.Roskies@mail.huji.ac.il

תיאור הקורס: אחד היסודות של ספרות יידיש החדשה, כספרות שנכתבה בשפה המדוברת בפי העם, הינו ההשענות על מקורות פולקלוריים – בשירה, בסיפור ובתיאטרון. הקורס יציע ניתוח של יחסי הגומלין בין שני תחומי ביטוי אלה על גילוייהם השונים, החל מ"סיפורי המעשיות" של רבי נחמן מברסלב, דרך סיפוריו של י.ל.פרץ, הבלדות המסוגננות של איציק מאנגר, הסיפורים הפנטסטיים של יצחק בשביס-זינגר וכלה ב"דיבוק" של ש. אן-סקי ו"שירי המגילה" של מאנגר. ההשתתפות בקורס אינה דורשת ידיעת יידיש.

דרישות הקורס והרכב הציון הסופי

1. נוכחות חובה.
2. השתתפות פעילה בקורס: עמידה במטלות, קריאת מקורות וספרות משנית וכו'.
3. עבודת אמצע סמסטר: ניתוח "הבלדה על מחרוזת הכוכבים" של איציק מאנגר. היקף העבודה בין חמישה לשמונה עמודים. את העבודה יש להגיש **עד לתאריך ה-29 באפריל** ללא יוצא מן הכלל. משקל העבודה הוא 25% מהציון הסופי.
4. המטלה הסופית בקורס היא מבחן בית. השאלות יימסרו לכם בשיעור האחרון.
5. המועד למסירת המבחן הוא ה-30 ביוני 2015.

המקורות הראשיים (חוץ מאלה שאפשר להשיג באינטרנט) מופיעים ב**מקראה** שאותה ניתן לרכוש במרכז לשירותי משרד של האוניברסיטה. את שירי המגילה, בתרגום דוד אסף (עם עובד 2010) אפשר לרכוש ב"אקדמון". ישנם גם עותקים שמורים בספרייה. המקורות המשניים המצויינים בכוכבית מופיעים באתר הקורס.

א. מבוא

4 במרץ בין פולקלור לספרות: שני היבטים

ולטר בנימין, 'המספר' (1936), מבחר כתבים, ב, תרגום: דוד זינגר, תל אביב תשנ"ו, עמ' 177-196.
איציק מאנגר, 'פולקלור וספרות' (1939), תרגום: חיה בר-יצחק, חוליות 7 (2007), עמ' 70-361.
המבוא מאת חיה בר-יצחק:

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2007/000714398.pdf>
<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2004/000364520.pdf> הטקסט:

ב. הספרות בעל-פה לסוגיה

11 במרץ שירה

שירי אהבה

אלע וואסערלעך פליסן אַוועק / כל פלגי מים ירחיקו לזרם,
אוי, דאָרטן דאָרט איבערן וואַסערל / אוי, שמה, שמה, שמה—מעבר למים
מתוך טווס הזהב: אסופת שירי עס בידיש (חיפה 1970), עמ' 28, 33

משחקים ושירים בחדר הבנות

יחיאל שטרן, "החדר בטישביץ (1940)", תרגום: יהודה גור-אריה, החזר: מחקרים,
תעודות, פרקי ספרות וזכרונות, עורכים עמנואל אטקס ודוד אסף (ת"א, אוניברסיטת
ת"א ובית שלום עליכם, 2010), עמ' 239-247.

י.ל. כהן, "שיר העם היהודי (1912)" תרגום: חיה בר-יצחק, חוליות 6 (2000): 301-354.

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2004/000338836.pdf>

18 במרץ סיפור: מעשיית קסם

מעשה מיט אַ נאַרישן וואַס אליהו הנביא גיט אים אַ ברכה / מעשה בשוטה שאליהו הנביא
בירך אותו
דער וואָרטאַגער / האיש שדבריו מתגשמים תמיד
מעשיות קסם מפי יהודי מזרח אירופה / יידישע וואַנדער-מעשיות פֿון מזרח-אײראָפּע (תל אביב,
1988), עמ' 40-53 (נוסח ווערבלונסקי); עמ' 54-61 (נוסח כהן), תרגום: יוסל בירשטיין ועידו
בסוק.

Max Lüthi, "Aspects of the Märchen and the Legend," in *Folklore Genres*, ed. Dan Ben-Amos (Austin: Univ. of Texas Press, 1981), pp. 17-33

25 במרץ, 1 באפריל חופשת פסח

12 באפריל [שיעור השלמה] תיאטרון: הפורים שפיל

מכירת יוסף (1905) ידע-עס 30 (1966): 145-132.

יעקב וייצנר, מכירת יוסף בתיאטרון היהודי העממי (ת"א: י. ל. פרץ, 1999), עמ' 9-37.
אהובה בלקין, הפורים שפיל: עיונים בתיאטרון היהודי-עממי (י-ם 2002), עמ' 259-256.

15 באפריל אין שיעור

22 באפריל יום הזיכרון

ג. אמנות עממית מסוגנת

29 באפריל הבלדה הספרותית

י.ל. פרץ – דריי נייטאָרינס / שלוש תופרות (1895), מבחר שירת יידיש למן י.ל. פרץ עד ימינו, משה בסוק, עורך. ת"א: הקיבוץ המאוחד 1963, עמ' 4-5.

איציק מאנגער - לאַמיר-זשע זינגען / הבה נשיר, שירים ובלדות, מיידיש: בנימין טנא (ת"א: על המשמר 1969) עמ' 3-4
אויפֿן וועג שטייט אַ בויס / על הדרך עץ עומד – עם תווים, שס, עמ' 221-219
באַלאַדע פֿונעם שנירל שטערן / בלדה על מחרוזת הכוכבים, שס, עמ' 76-79.

הלן ביר, "הבלאדות של איציק מאנגר: האמנם הן מורשת אירופית?" חוליות 10 (2006), עמ' 59-67.

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2007/000725365.pdf>

עבודת אמצע סמסטר: ניתוח "הבלדה על מחרוזת הכוכבים" של איציק מאנגר
--

6 במאי המעשיה האלגוריסטית

רבי נחמן בן שמחה מברסלב – מעשה מאבדת בת-מלך (1806), ספר סיפורי המעשיות (1815),
ערך ותרגם רבי נתן שטרנהרץ מנמירוב (ירושלים: קרן הדפסה של חסידי ברסלב תשל"ט), עמ'
ב-ח
מעשה מבן מלך שה' מאבנים טובות (1807), שס, עמ' מד-
מעשה ממלך עניו (1807), שס, עמ' נא

* Axel Olrik, "The Epic laws of Folk Narrative" (1908), in *The study of folklore*, edited by Alan Dundes Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1965, pp. 129–141

13 במאי מפי העם

י. ל. פרץ – דער קונצן-מאַכער/ העושה נפלאות (1904), תרגום מקורי. כל כתבי י. ל. פרץ, כרך
א', עמ' יד-י
די תאוה צו קליידער / התאוה לבגדים (1904), תרגום מקורי. שס, עמ' סב-ע

איבער אַ שמעק טאַבעק / בשל ריחה של טבק (1906), תרגום מאת שמשון מלצר, שס, עמ' צ-ק.

*גרשון שקד, "י. ל. פרץ", הסיפורת העברית 1970-1880: בגולה (1977), עמ' 130-133, 140-150, 158-160.

20 במאי סיפור ללא סוף

שלום עליכם – דער פאַרכישוּפֿטער שניידער/ החייט המכושף (1901), תרגום מאת דן מירון, סיפורי תוהו (י"ם, כתר 2010), עמ' 84-131.

*David G. Roskies, *A Bridge of Longing: The Lost Art of Yiddish Storytelling* (Harvard, 1995), pp. 160-66.

27

במאי יהודיבור

שלום עליכם – איבער א היטל / בגלל כובע (1913), תרגום מאת דן מירון, סיפורי תוהו (י"ם, כתר 2010), עמ' 208-217.

דוד רוסקיס, "בעטיו של כובע (עיון פוליפוני ביצירתו של שלום-עליכם)" חוליות 7 (2002): 91-107. <http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2004/000364501.pdf>

3 ביוני מפי השד

יצחק בשביס-זינגר - מעשה טישביץ (1959) – מיידיש: מנחם פרי, סימן קריאה 9 (1979): 149-154.

דער שפיגל / המראה, בתוך: חורבן קרשק ועוד סיפורים על אנשים ועל שדים, תרגום מאת בלהה רובינשטיין, ירושלים תשס"א, עמ' 130-141.

"החדר בטישביץ (1940)", תרגום: יהודה גור-אריה, החדר: מחקרים, תעודות, פרקי ספרות וזכרונות, עורכים עמנואל אטקס ודוד אסף (אוניברסיטת ת"א 2010), עמ' 189-190.

*Ken Frieden, "I. B. Singer's Monologues of Demons," *Prooftexts* 5 (1985), pp. 263-68.

10 ביוני המחזה הניאו-חסידי

ש. אנ-סקי - בין שני עולמות או הדיבוק (1914) תרגום מיידיש ח"נ ביאליק <http://benyehuda.org/bialik/hadibuk.html>

*אירן קונפינו, "הדיבוק ושני העולמות בראי הפנטסטי", אל נא תגרשוני: עיונים חדשים בהדיבוק, דורית ירושלמי ושמעון לוי (עורכים), ת"א: ספרא, 2009, עמ' 228-236.

10 ביוני הקרנת הדיבוק (פולין 1937)

איציק מאנגר – מגילה-לידער/ שירי המגילה (1936), מידיש דוד אסף. ת"א: עם עובד 2010, *PJ*
M326 M4 2010 5129.3

ד. סיכום

מקורות

רחל אליור, בין העולם הנגלה לעולם הנסתר
<http://pluto.huji.ac.il/~mselio/elior-pdf.pdf>

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%93%D7%99%D7%91%D7%95%D7%A7>

הלן ביר, "הבלאדות של איציק מאנגר: האמנם הן מורשת אירופית?" חוליות 10 (2006), עמ' 59-67.
<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2007/000725365.pdf>

משה גורלי, משה ביק, וגדעון אלמגור, עורכים, די גאלדענע פאָווע: ייִדישע פֿאָלקסלידער, כתיבת תוים:
ברונס ריינארד. חיפה: המוזיאון וספרית אמלי למוסיקה, 1970.

* בנימין הרשב, "הבית הטיפוסי של שיר העם בידיש", בתוך התרבות האחרת: יידיש והשיח היהודי (י-ם
2006), עמ' 212-231.

* אברהם נוברשטרן, "הפרק האחרון: אפוקליפסה והיסטוריה ביצירתו של יצחק בשביס", **קסס**
הדמומים: אפוקליפסה ומשיחיות בספרות יידיש, ירושלים 2003, עמ' 373-383.

גילה פלם, "השיר היידי ושילובו בשיר הישראלי או, מדוע נעלם שיר האהבה?" העגלה המלאה: מאה
ועשרים שנות תרבות ישראל, ערך ישראל ברטל, עמ' 251-260. *DS 113 A32 2002*

יחיאל שטרן, "החדר בטישביץ (1940)", תרגום: יהודה גור-אריה, החדר: מחקרים, תעודות, פרקי ספרות
וזכרונות, עורכים עמנואל אטקס ודוד אסף (אוניברסיטת ת"א 2010), 209-221, 195-253, *BM 109 H4*
H4 2010

זהבית שטרן, "רוחות רפאים על מסך הקולנוע: לשאלת הזיכרון בסרט הדיבוק (1937)", אל נא
תגרשוני: עיונים חדשים בהדיבוק דורית ירושלמי ושמעון לוי (עורכים), ת"א: ספרא, 2009, עמ' 198-219.
PJ 5129.3 A56 Z506 2009

David G. Roskies, A Bridge of Longing: The Lost Art of Yiddish Storytelling (Cambridge:
Harvard University Press, 1995). 1995 PJ 5124 R67 383952